

Kreipiuosi tik į tikinčiuosius

Šią vasarą du JAV gyvenantys lietuviai – dr. Kazimieras Ambrozaitis ir inž. Pilypas Narutis, pirmosios sovietinės ir vokiečių okupacijos metų rezistencijos dalyviai, buvo apdovanoti Vyčio Kryžiaus ordinu. Kadangi net ir išeivijoje išio laikotarpio lietuvių tautos pasipriešinimą žiūrima labai atsargiai, naudojamos proga iš pirmų lūpų išgirsti apie tų metų įvykius, politinę situaciją ir tautos nusiteikimą. Kalbinau **Pilypą Narutį**, gyvenantį JAV, Oak Lawn, IL, ir išeivijoje žinomą kaip VLIKo, Lietuvių Fronto Bičiulių veikėją, išleidusį dvi knygas (buvusio užsienio reikalų ministro Juozo Urbšio prisiminimus ir memuarinę knygą 1941 m. sukilimas, kurios šiuo metu rengia antrąją dalį).

– Esu iš Panevėžio, – prisišatė Pilypas Narutis. – Tai mano brangiausias miestas, gražiausia vieta prisiminimuose – ten prabėgus vaikystė, ten baigiau gimnaziją. Ten subrendau – kovos dėl Vilniaus dvasioje (gimnazistai buvo ruošiami netgi militariškai). „Mes be Vilniaus nemurimsim“, – buvo pagrindinis to meto šūkis. Ten aš gavau slaptojo veikimo pagrindus, dalyvaudamas uždraustoje ateitininkų veikloje.

Reikia įsiterpti, kad mūsų pašninko tikroji pavardė yra Pilypas Žukauskas ir buvo nuostabu tai sužinoti, nes šio rašinio autoriui lietuvių kalba Vilniaus universitete dėstė Julia Žukauskaitė, vyresnioji Pilypo sesuo (šiemet mirusi). Narutis – tai protėvio pavardė – Pilypas užsiregistravo išėjęs iš Stutthofio konclagerio 1944 m. Bet grįžkime į Lietuvę, į Kauną, kur Pilypas Žukauskas-Narutis atvyksta

Vytauto Didžiojo universitete studijuoti inžineriją.

– **Kaip prasidėjo Jūsų slapta veikimas Kaune?**

1940 m. pavasarį dar nepriklausomoje Lietuvoje buvau išrinktas Studentų ateitininkų sąjungos, kuri apėmė 18 korporacijų, veikiančių visoje Lietuvoje, pirmininku. Neramūs Klaipėdos ir Vilniaus krašto įvykiai vertė vėlytis ir susidarė visą studentiją jungianti Lietuvos studentų korporacijų koalicija. Buvau išrinktas ir tos koalicijos pirmininku. Man teko vadovauti ir atėjus sovietams. 1940 m. mokslo metų pradžioje, rugsėjo mėnesį, sušaukiau posėdį. Mūsų labai apie jį sužinojo Neo-lithuanai, kurie anksčiau koalicijai nepriklausė, ir romuvėnai (kurie buvo Smetonos šalininkai). Visi nusprendė palaikyti organizuotą ryšį. Taip mes išvėlėm į būsimąjį sukilimą. Koordinacines pareigas ėjau iki pat sukilimo pradžios 1941 m. Sukilimui, galima sakyti, buvome pasiruošę jau gegužės mėnesį. Laikinąjį Vyriausybės Vilniuje sudaryta balandžio pabaigoje. Centras Vilniuje Naujokaitį siuntė į Berlyną kviesti Škirpą būti ministru pirmininku (jeigu mus suimtum, jis liktų įgaliotas veikti). Reikia pasakyti, kad Aktyvistų Frontas Berlyne veikė atskirai, jis neturėjo nieko bendra su Aktyvistų Frontu Lietuvoje.

Mes matėm, kad tautai nėra kitos išeities, kaip tik vieninai priešintis. Atrodė, kad gestapas išdavė Vilniaus štabą (tuo metu Stalinas ir Hitleris bendradarbiavo). Bulvičius – pirmasis Vilniaus centro organizatorius – su visu štabu buvo areštuotas ir Rusijoje su-

šaudytas. Mes nutraukėm ryšį su Vilniū. Kaunas ėmė veikti atskirai. Čia sukilimas rėmėsi studentų koalicija, jos junginių vadai sudarė pagrindą. Mes turėjome atskirą radijo grupę. Aleksote, netoli mano namų, Romas Šatas su savo grupe įtaisė radijo siųtuvą. Iš tikrųjų tuo siųstuvu jis pirmas ir pradėjo sukilimą.

Kita grupė – Rudoko ir Balašio – savo žmonių turėjo radijo stotyje. Ten veikė Stasys Bagdanavičius, kun. Vytauto Bagdanavičiaus brolis, kuris buvo pagrindinis radijo stoties inžinierius. Jis sudarė sąlygas užimti Radiofoną jo nesugadinant.

Birželio 22 d. rytą mane pabudino vokiečių bombų trenksmas Aleksote. Supratau, kad karas jau prasidėjo (prieš trejetą dienų iš Suvalkų buvo atėjus žmogus su pranešimu iš Škirpos, kad 10 dienų laikotarpiu prasidės karas, todėl buvome pasiruošę). Pirmas žingsnis buvo – užimti Senamiesčio policijos nuovadą. Užėmimui vadovauti buvo pasiruošęs lt. Stasys Jucevičius. Jis turėjo ryšius su nuovados viršininku. Pabudinai jį iš miego. Apie 8 val. ryto Senamiesčio nuovada buvo užimta, nepatikimi policininkai paleisti atostogų džiaugdamiesi išsikirstę. Lt. S. Jucevičius liko vadovauti nuovadai, o aš nuskubėjau į štabą, kuris iš anksto buvo numatytas senelių prieglaudoje Žaliakalnyje. Ten atvyko Leonas Prapuolėnis, Adolfas Damašis, Bronius Stasiukaitis, J. Rudokas, R. Šatas, V. Stonis ir kt. Apie 10 val. ryto sekmadienį nutarėme, kad reikia pradėti sukilimą. Vadovai išsikirstė į savo TDA grupes Kaune ir apylinkėse ir be šio perėmė svarbius objektus.

Birželio 22 d. 3 val. po pietų Romo Šato radijų grupė su A. Pundziu ir J. Kučinsku pradėjo transliaciją Aleksote įrengtu radijo siųstuvu 30 m. trumpų bangų diapazone. Visi daviniai rodo, kad rusų kariuomenės komanda ją išgirdo. Žaliajame kalne buvo jų būstinė. O Šatas pradėjo apgaulingai: „Čia desantas iš Vokietijos, mes esame čia pat! Jus, rusai, mes matom, jūs apsupti, meskit ginklus“. Sovietų kariuomenės centrinė vadovybė tą patią dieną davė komandą Paleckio vyriausybei bėgti. Pagal Pozdniakovo prisiminimus, tą vakarą jie išsidangino iš Kauno. Vėliau radau „Chicago Tribune“ žinutę, kad šį trumpų bangų siųtuvą

išgirdo ir suomiai. Jie perdavė, kad vokiečių desantas jau Kaune. Išgastis buvo mūsų naudai.

Rusų paskirtas viršininkas J. Banaitis su politruku atėjo į Radiofoną ir liepė Stasiui Bagdanavičiui jį susprogdinti. Bagdanavičius transliavimo kambaryje metė specialiai paruoštas lemputes, kurios sprogdamos turėjo sudaryti įspūdį, kad stotis susprogdinta. Pasigirdo baisus trenksmas, ir J. Banaitis su politruku, užtrenkę duris, išbėgo. Tą pačią naktį Ukmergės plentu Paleckio žmonės pasiekė Zarasus. Iš ryto jie girdėjo, kaip kalbėjo nepriklausomos Lietuvos radijas. Kaip rodo jų užrašai, jie manė, jog kalba Karaliaučius arba Tauragė, nes buvo įsitikinę, kad Kauno radiofonas sudaužytas.

Pati LAF organizacija buvo apdraskyta, nes tarp 33,000 ištremtųjų buvo daug ir mūsų pogrindžio žmonių. Sukilimas vyko spontaniškai, į jį įsijungė visa tauta, veikė privati iniciatyva – vietovėse žmonės perėmė valdžią be jokio raginimo.

– **Kiek galėjo būti organizuotų žmonių?**

– Manau, apie 2,000. Sukilimas buvo ne tiek ginkluotas pasipriešinimas (susišaudymai vyko tik su bėgančiais, rusų apginkluotais komunistais), kiek tautos siekis atstatyti lietuvišką valdžią. Man nepatinka jaunų istorikų pozicija. Jie nesprendžia to laiko situacijos, jie žiūri iš tolo – kaip iš Marso. Jie laikosi hipotezės, kad amžininko liudijimai nieko nereiškia ir ieško dokumentų. Dokumentų apie 1941 m. sukilimą nėra, nes mes viską darėm slapta ir dokumentų netgi vengėme. Dokumentus darė Berlynas. Ten buvo parašyta netgi LAF programa, nors mes jos nežinojome. Aš pirmą kartą tą programą perskaičiau 1972 m., kai Škirpa manęs paprašė davinį apie sukilimą. Mes ir vėliau neskelbėm duomenų, nes mūsų draugai buvo likę Lietuvoje, ir mes galėjome juos išduoti. Tik dabar aš pradėdus skelbti, o Šatas pradėjo apgaulingai: „Čia desantas iš Vokietijos, mes esame čia pat! Jus, rusai, mes matom, jūs apsupti, meskit ginklus“. Sovietų kariuomenės centrinė vadovybė tą patią dieną davė komandą Paleckio vyriausybei bėgti. Pagal Pozdniakovo prisiminimus, tą vakarą jie išsidangino iš Kauno. Vėliau radau „Chicago Tribune“ žinutę, kad šį trumpų bangų siųtuvą

– **Ar priimat tuos argumentus, kuriais remdamasis 2000 m. Lietuvos Seimas panaikino savo paties priimtą įstatymą dėl 1941 m. Nepriklausomybės akto?**

– Labai įdomu, kad Seimas įstatymą priėmė, tik vienas

susilaikė. O po to kažkas nusi-gando... Šis sukilimas vertintinas kaip ir 1830 m., 1863 m. sukilimai, kaip 1918 m. Nepriklausomybės aktas. Dokumentus turi Maskva, dokumentus turi Berlynas. Tai sukčiausi, apgaulingiausi okupantai, su kuriais pasaulis nesugebėjo kovoti, o Lietuva kovojo. Istorikai remiasi dokumentais. A. Damašis atrado seną dokumentą apie Laikinosios Vyriausybės sudarymą, ant kurio yra ir jo parašas. Jis buvo kartu su kitais senelių prieglaudoje ir pasirašė kartu su pulk. Vėbra. Tai vienintelis dokumentas, kuris liudija, kad sukilimas įvyko.

Dabar istorikai pradeda nuot: „Ar jūs manėte, kad vokiečiai jūsų neokupo!“? Niekas nemanė. Mes matėm, kad yra proga paskelbti nepriklausomą Lietuvą. Ir tai mes padarėm. Istorikai netiki mūsų liudijimais, bet jie tiki NKVD paliktais dokumentais. Argi jais galima tikėti? Melą nuo tiesos atskirti labai sunku. Net ir A. Eidintas, prityręs istorikas, iškliūna. Jis prikiša Lietuvių Aktyvistų Frontui Berlyne sukurtą programą. Bet jis neatiskiria Lietuvių Aktyvistų Fronto, veikusio Berlyne, nuo Lietuvos Aktyvistų Fronto Lietuvoje, kuris jokios programos nekūrė. Kauno štabas veikė savarankiškai, jis neturėjo programos, nepriklausė Berlynui. Jis siekė nepriklausomą Lietuvą atkurti tokią, kokia ji buvo. Lietuvių Aktyvistų Frontas Berlyne ir Lietuvos Aktyvistų Frontas, veikęs Lietuvoje, yra skirtingi. Mūsų su J. Brazaičiu „Lietuvių enciklopedijoje“ apie tai yra aiškiai pasakyta, bet A. Eidintas to nenori matyti. Nežinau, ar istorikų lūpomis kalba Maskva, ar Berlynas, nes jų kalba labai panaši.

Tauta priešinosi, kovojo su okupantais, ir su tuo nesiskaityti negalima. Šiuo metu iš Laikinosios Vyriausybės yra likę A. Damašis ir prof. M. Mackevičius (jam 96-eri, gyvena Texas sąjū). Dar gyvena to paties amžiaus Mykolas Pečiūnas – didelė asmenybė. Jis buvo pogrindžio ryšininkas, kuris Daumantą surišo su Vakarais, su Švedija, su J. Pajauju. Mes su juo prie Dancigo tuos ryšius buvome sudarę. Džiaugiuosi galėjęs išrašyti į juostelę jo pasisakymą. Jį turėtų ištardyti istorikai, nes tai yra pagrindinis antinacino ir antikomunistinio pogrindžio liudininkas. Jis pasiliko Lenkijoje specialiai. Aš 1946 m. jį Lenkijoje palikau, jis man padėjo pasiekti Vakarus. Tie, kurie ėjo į Vakarus per Gdynę, naudojosi jo ryšiais. Buvo užtektinai gudrus, puikiai kalbėjo lenkiškai ir Lenkijoje išsilaike. Atlaikė Stutthofą, kur jam, kaip ir man, buvo kritiškų momentų.

– **Kokiomis aplinkybėmis Jūs patekote į kacetą?**

– Tai antinacinės rezistencijos pasekmė. Vokiečiams atėjo sunkios dienos, pradėjo byrėti jų frontas. 1943 m. buvo paskelbta lietuvių jaunimo mobilizacija. Mes pasisakėme prieš mobilizaciją. Visoje Lietuvoje vokiečiams nepasitarė net 200 žmonių – atėjo tik šlubiai ir ligoniai, atsinešę gydytojų pažymėjimus, kad yra netinkami. Tas vokiečius dar labiau įžeidė, jie nujaudė, kad veikia organizacija. Vokiečiai nutarė suimti įtakingus Lietuvos visuomenę asmenis – 50 Lietuvos įkaitų (4 nerado, išvežė į Stutthofą kacetą 46), kurių

New York, NY. 2001 m. rugsėjo 11 d.

Wisława Szymborska

NUOTRAUKA IŠ RUGSĖJO 11

Jie šoko iš degančių aukštų – vienas, du, dar keli aukščiau, žemiau.

Nuotrauka juos sulaukė gyvenime, ir tebeleiko virš žemės į žemę.

Kiekvienas dar pilnutinis su savitu veidu ir gerai paslėptu krauju.

Dar gana laiko plaukams išsidrieki, o raktams, gražai iškrist iš kišenių.

Jie dar oro apimty, dar ką tik atsivėrusių vietų ribose.

Tik du dalykus tegali jiems padaryti: aprašyti šį skrydį ir nepridėti paskutinės eilutės.

Vertė A. L.

Wisława Szymborska, g. 1923 m., Nobelio premijos laureatė 1996 m., labai populiari ir gausiai vertinama Lietuvoje.

Baltzko muziejuje Čikagoje 1988 m. kovo 25 d. vykusioje parodoje: prof. Mečys Mackevičius (kairėje) ir dipl. inž. Pilypas Narutis.

Mykolas Pečiūnas (kairėje) ir Pilypas Narutis prie paminklo žuvusiems Stutthofe (Pucke).

VLIKo 48-asis ir baigiamasis seimas Čikagoje, Jaunimo centre, 1991 m. lapkričio mėn. 1-3 d. Broniaus Čikoto nuotr. pirmoje eilėje iš kairės: Elvyra Narutienė, VLIKo vicepirmininkas Pilypas Narutis, vicepirmininkas Vytautas Jokūbaitis, LR ambasadorius prie JT Anicetas Simutis, LR ambasadorius JAV Stasys Lazoraitis.

riausybei, spaudimo. Kaip Jūs atremtumėte žydų argumentus?

– Lietuva buvo okupuota 50 metų. 50 metų visi Lietuvos piliečiai – ir lietuviai, ir žydai – buvo vergai. 1941 m. sukilime dalyvavo ir žydai. Aš turėjau ryšius su žydų korporacija „Jordanas“. Stud. Šakovas buvo ryšininkas. Kai sukilimu Lietuvos Laikinąją vyriausybę (LLV) išstatėm, vokiečiai ją nušalino, sukilėlius nuginklavo ir kovojusius metė į kacetus ir kalėjimus, o žydus ėmė žudyti.

Aš mačiau, kaip Lietuvos žydės gyvos buvo metamos ir deginamos Stutthof kacetu krematoriume... tai matė ir prof. Mečys Mackevičius, Lietuvos Laikinosios vyriausybės teisingumo ministris, kankinamas kaip ir kiti LLV kaliniai Stutthofe. Mes, kankinami taip pat, kaip ir žydės iš Kauno geto, atvežtos į Stutthof kacetą, vos išlikom.

Kai aš kentėjau Stutthof kacete, mano sesuo Elena, mokytoja, su 5 metų sūnumi 1941 m. buvo ištremta į Sibirą, kentėjo Gulago salynuose daugiau kaip 20 metų. Visi Lietuvos piliečiai daug kentėjo. Ir Sibiro, ir nacių kacetuose buvo daug nužudyta, ypač inteligentijos. Dabar, po 60 metų, reikia pažvelgti į tuos okupantų nežmoniškų vergijos metus, kuriuos pergyveno Lietuva ir jos piliečiai.

Nukelta į 3 psl.

Trys lietuvių literatūros didieji, prieš keletą metų susitikę Lietuvos ambasadoje, Washington, DC. Iš kairės poetas Bernardas Brazdžionis, rašytojas Jurgis Jankus ir poetas Kazys Bradūnas.

Ištikimybė žodžiui ir žmogui

Dar balandžio mėnesį *Die-novidiję* buvo spausdinta Jurgio Jankaus pasaka, tuo rašytojas dar spėjo pasidžiaugti. Bet, deja, tai buvo paskutinis jo straipsnis. Žinojome, kad rašytojas sirgo, jo kūną kamavo ligos, tačiau savo dvasia jis buvo stiprus ir gyvybingas. Lietuvą pasiekė žinia: birželio 12 d. netoli Vašingtono esančiame mieste-lyje, Ocean City, mirė Jurgis Jankus. Liepos 27 d. rašytojas būtų šventęs savo 96-tąjį gimtadienį... Jis buvo vienas vyriausių lietuvių rašytojų draugijos narių, priklausė ypač kūrybingai ir itin daug išgyvenusiems kartai.

Jurgis Jankus gimė 1906 m. liepos 27 d. (rugsėjo 9 d.) Biliūnuose, Radviliškio rajone. Mokėsi Kėdainių ir Šiaulių mokytojų seminarijose, studijavo Vytauto Didžiojo universitete germanistiką. Vėliau mokytojavo Lietuvos provincijos mokyklose. Kai 1991 m. rašytojas pirmą kartą po ilgos pertraukos atvažiavo į tėvynę, jį susirado daugelis jo buvusių mokinių, išsiskleidusių po visą Lietuvą. Iš jų pasakojimų, linksmų ir liūdnu prisiminimų ryškėjo, kad tai buvo Mokytojas, kuris mokė savo mokinius ne tik rašyti, skaityti ar skaičiuoti, bet ir gyvenimo išminties, amžinųjų gyvenimo tiesų, artimo meilės... Jurgis Jankus buvo iš tų, kuris dalino savo šilumą, rūpestį ir dėmesį kitiems, gal todėl jį visą gyvenimą supo paties įvairiausio amžiaus žmonės, jis buvo mylimas savo artimųjų būrio, savo bičiulių Lietuvoje ir anapus Atlanto. Bet kas išmatuos, kiek daug šis žmogus davė kitiems...

Jau Lietuvoje atsiskleidė J. Jankaus prozininko talentas. Periodikoje spausdinti kūrinių vaikams, mėginta plunksna dramos žanre: Lietuvoje parašyta drama, kuri vėliau buvo statyta išvejojai. Rašytoja išgarsino du romanai — *Egzaminai* ir *Be krantų* (abu išleisti 1938 m.), patraukliai pasakojantys apie mokytojų gyvenimą provincijoje. Rašytojas buvo parašęs ir trečiąjį romaną *Jeronimas*, kurio rankraštis antrosios bolševikinės okupacijos metais praejo Lietuvai.

1944 m. Jurgis Jankus su šeima pasitraukė iš Lietuvos. Vokietijoje DP stovyklose mokytojavu lietuviškosiose gimnazijose, bendradarbiavo lietuviškoje spaudoje: čia skelbė savo noveles ir apysakas, kurias ilgainiui įprato vadinti pasakojimais, Augsburgėje ėjusio laikraščio *Žiburiai* atkarpoje buvo spausdinamas skaitytųjų pamėgtas J. Jankaus romanas *Pušis*. Tuo metu šis

kūrinys taip ir liko nebaigtas, rašytojas, jau gyvendamas Amerikoje, vis planuodavo prie šio kūrinio padirbėti ir baigti. Šį kūrinį Jankus baigė tik dabar, paskutinėmis savo gyvenimo savaitėmis. Rašytojas dažnai grįždavo prie savo nebaigtų kūrinių, po daugelio dešimtmečių jis juos tęsdavo, papildydavo. Vokietijoje jis buvo pradėjęs rašyti romaną *Niekam nereikalingi*, kurio rašymą pratęsė ir baigė beveik po penkių dešimtmečių.

1948 m. išleistas J. Jankaus novelių romanas *Naktis ant mory*. Autorius pasirinko skaudžią ir aktualią temą. Kūrinys, kurio atskiras dalis ir vieną visumą sujungia įžanginė novelė, taip pat vaizduojami šiurpūs netolimos praeities įvykiai. Jankaus žmogus patiria arba bolševikinę arba nacių okupaciją. Netolimi praeities įvykiai vaizduojami su didžiule menine įtaiga, katastrofiški epochos pergyvenimai pateikiami įvairiais pasakojimo būdais.

Nuo 1950 m. J. Jankus gyveno Amerikoje. Kaip ir daugeliui inteligentijos atstovų, teko dirbti fabrikuose, rūpintis šeima: drauge su žmona Kotryna augino keturis sūnus. Rašytojas ne kartą yra pasakojęs ir rašęs, kad kurdavo jis naktimis po darbo fabrike, po visų buitės darbų, kai sumigdavo visa šeima. Ir nors kūrybai likdavo tik laisvalaikis, Amerikoje parašyta ir nuveikta labai daug. Išleisti trys romanai: *Paklydę paukščiai* (1952), *Namas gerojo gatvėje* (1954), *Anapus rytojaus* (1978), netoli dešimties pasakojimų knygų. J. Jankaus prozos temos patios įvairiausios: vienu veiksmas nukelia į lietuviškąjį kaimą, kitų personažai yra Amerikos didmiesčio gyventojai, įvairių tautybių ir pažiūrų žmonės. Rašytoja visada dominuoja žmogaus saviraiška pasaulio, žmogaus sielos paslapas. Savo romanuose rašytojas pina netikėtą intriga, jo romanuose persipina detektyvinio, psichologinio, filosofinio romano elementai. Jo kūriniuose niekada nėra vieno atsakymo, vienos tiesos, jis žvelgia į savo personažo sielos gelmes atsargiai ir begaliniu atidumu.

J. Jankus buvo be galo aktyvus išvejojus spaudos bendradarbis, rašė kultūrinius ir visuomeninius straipsnius. Daugelis tų straipsnių nėra praradę savo aktualumo, įžvalgų, patrauklumo iki šiol. Prieš keletą metų rašytojas rašė: „Tie rašiniai yra šioje ar tokioje kultūros trupučiai. Ką jie sako, jau yra istorija, o istorijos braukti ar taisyti nevalia“. Rašytojas svajojo išleis-

ti savo visų tų išbarstytų straipsnių knygą. Gyvendamas Rochester, NY, rengė literatūrinius vakarus, į kuriuos kviesdavosi rašytojus, dailininkus, kultūros žmones iš Amerikos, Kanados, Europos. Šie vakarai būdavo vietinių lietuvių labai laukiami ir mėgstami. Juos Jankus literatūrinio laiško forma aprašydavo *Draugo* kultūriniam priede. Jausdamas būtinybę išsaugoti kultūros faktus, yra padaręs beveik visų tų vakarų audiorašus.

1991 m. rudenį rašytojas pirmą kartą po daugelio metų atvyko į Lietuvą. Buvo surengta daug susitikimų, literatūros vakarų, kuriais jis buvo labai patenkintas. Dar po metų rašytojas buvo antrą kartą atvykęs į Lietuvą, šios viešnagės metu jis baigė ir įteikė leidyklai savo romaną *Niekam nereikalingi*. Vėliau rašytojas dėl sveikatos jau nebegalėjo vykti į Lietuvą. Tačiau iki paskutiniųjų savo gyvenimo dienų jis domėjosi viskuo, kas vyksta Lietuvoje, skaitė ir vertino lietuvišką kultūrinę spaudą, susirašinėjo su savo bičiuliais Lietuvoje. Be galo džiaugdavosi laiškais. Kai sušlubavo sveikata, padavė namus Rochester, NY, ir persikėlė gyventi pas sūnų ir marčią Danutę, su kuria buvo labai artimi, į Detroitą, dar vėliau pas sūnų Almį netoli Vašingtono. Kiek leido sveikata, dalyvaudavo literatūros vakaruose. 1996 m. vėlyvą rudenį Jurgis Jankus savo 90-tojo jubiliejaus proga buvo pagerbtas Lemonte, čia suvažiavo didelis būrys rašytojų gerbėjų ne tik iš Čikagos apylinkių, bet net ir iš kitų Amerikos valstijų.

Po nepriklausomybės atkūrimo Lietuvoje buvo perleisti geriausi rašytojo romanai, jo kūrinių vaikams. Naujus savo kūrinius rašytojas spausdino Lietuvos leidyklose: apysaką *Papelių širpstūnas* (1996), pasakas vaikams *Auksinis vabaliukas* (1997), apysaką *Severiukas* (2000).

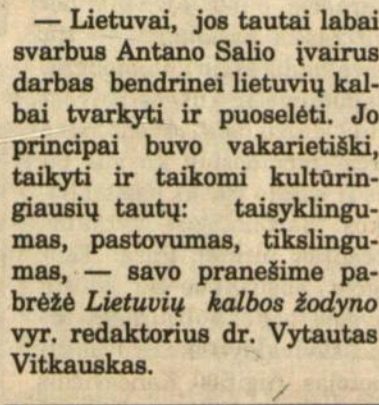
Paskutinius trejus metus Jurgis Jankus buvo globojamas sūnau Almio ir marties Jean, gyveno netoli Vašingtono, Ocean City vietovėje. Jis mokojo džiaugtis gyvenimu, ir nei ligos, nei senatvė nepažeidė jo optimizmo, jo gebėjimo rūpintis kitais, jo darbštumo. Jurgis Jankus spindulavo nuoširdumu ir šiluma žmonėms. Iki gyvenimo pabaigos jis neprarado optimizmo ir humoro jausmo. Liepos 20 d. rašytojas Jurgis Jankus buvo palaidotas Rochester kapinėse, šalia savo mylimos žmonos Kotrynos.

Dalia Kuizinienė

A. Salio darbai — lietuvių kalbos aukso fonde

Didžiojo *Lietuvių kalbos žodyno* leidybos pabaigtuvės sutapo su išvejojus atsidūrusio žymaus mūsų kalbininko Antano Salio gimimo 100-siomis metinėmis. Šiai sukakčiai buvo skirta Vilniuje, Lietuvių kalbos institute, surengta mokslinė konferencija, kurioje dalyvavo profesorius žmona Sofija Salienė ir duktė Rim-gailė.

— Lietuvai, jos tautai labai svarbus Antano Salio įvairus darbas bendrinei lietuvių kalbai tvarkyti ir puoselėti. Jo principai buvo vakarietiški, taikyti ir taikomi kultūringiausių tautų: taisyklingumas, pastovumas, tikslingumas, — savo pranešime pabrėžė *Lietuvių kalbos žodyno* vyr. redaktorių dr. Vytautas Vitkauskas.

Prof. Antanas Salys (apie 1958 metus).

O žymus kalbininkas akademikas Aleksas Girdenis pranešime „A. Salys — tarmėtininkas“ pažymėjo, kad jo darbai įeina į mūsų kalbotyros aukso fondą. Jo sudarytas pirmasis tarmių žemėlapis yra labai vertingas — tai šio kalbininko darbo viršūnė. A. Salys taip pat pagrindė tarmių rašybą, balsių kokybę. Žemai-

tis, kilęs nuo Salantų, jis tyrinėjo ne tik žemaičių, bet ir aukštaičių — kupiškėnų tarmes.

Kalbininkės Genovaitės Kačiūskienės ir Janina Švambarytė sakė, kad įdomių ir vertingų pastebėjimų A. Salys pateikė taip pat dabartiniam vakarų aukštaičiams šiauliškiams, kuriuos jis vadino aukštaičiais vakarietiais žiemiečiais. Gana plačiai apžvelgtą šių aukštaičių tarmės morfologiją, keletas svarbių pastabų yra skirta ir jų fonetinėms ypatybėms. Svarbiausia fonetinė aukštaičių vakarietų ypatybė, atskirianti šią tarmę nuo kitų aukštaičių, yra minkštojo junginio *le, lė* išlikimas. Ši izofona, anot A. Salio, nuo Latvijos sienos, per Meškuičius, pro Šiaulius, istoriškai žemaičių-aukštaičių siena pasiekia Vištytį.

Išskodamas senų rankraščių, 1925 m. A. Salys, lankydamasis Kretingos vienuolyne, surado kun. J. Pabrėžos (1771-1849) rankraštus. Vėliau A. Salys aptarė J. Pabrėžos dvasinio turinio rankraštus, pamokslus. Apie tai kalbėdama konferencijoje kalbininkė Angelė Vilutytė-Rimševičienė teigė, kad J. Pabrėžos pateikti augalų vardai rodo, jog dauguma jų paimti iš šnekamosios kalbos ir randami visoje Žemaitijoje. Tie pavadinimai ir dabar vartojami Lietuvoje.

— Bendrinės mūsų kalbos tvarkymo reikalus A. Salys pradėjo studentas, kaip subtilus mokovas ėmėsis redaguoti Žemaitės raštus, — savo pranešime kalbėjo dr. V. Vitkauskas. — To meto leidėjai nelabai suprato jaunojo kalbininko norą išlaikyti šios rašytojos žemaitiškąją leksiką, sintaksę, todėl šis darbas sustojo pusiaukelėje. Sugrįžęs iš didžiai naudingos doktorantū-

ros Leipcege, A. Salys nerte pasinėrė į kalbotyrą, į bendrinės kalbos tvarkymą. Jis suprato, kad „tauta gyva kalba“, yra „visuomenės dvasios dėmuo“. Visas profesorius darbas rėmėsi ir gyvąja žmonių kalba, t.y. tarmėmis, ir patios bendrinės kalbos besiformuojančiais dėsiais ar konstrukcijomis.

Daug straipsnių jis paskelbė tuomet ėjusioje *Gimtojoje kalboje*, *Lietuvos aide* ir kitur. Tai buvo visuomenės mokymas, švietimas, visai jaunos bendrinės kalbos stiprinimas: tvarkyta leksika, tartis. A. Salio nuomone, „tautą reikia kurti, burti kalba“. Kalbos jausmas, bendrinės kalbos drausmės dalykai daugeliui tuometinių inteligentų, visai nelankiusių lietuviškų mokyklų, buvo naujos sąvokos, profesorius pagaliai teikiamos to mokytis. Davęs pasakymus *Valstybės Taryba ir valstybinė taryba*, įtaigiai pamokė skirti — *inio* ir kilmininko linksnio reikšmės skirtumus. Pamažu dėjo uždavinį skirti žodžių reikšmės žinoti ir mokėti, matomai ir matyti ir kt.

Prof. Antano Salio žmona Sofija Salienė (kairėje), Lietuvos Respublikos prez. Valdas Adamkus ir A. Salio dukra Rimgailė. Algimanto Žižūno nuotrauka.

Kreipiuosi tik į tikinčiuosius

Atkelta iš 2 psl.

— Kaip klostėsi Jūsų gyvenimas, kai išėjot iš kacetų?

— 1945 m. sausio mėn. pabaigoje buvom iš ten išvaryti. Buvo žiema, šalta, snigo, pūstė. Mums prizadino 4–5-tą rytą, ir marš... Visas Stutthofas pajudėjo. Mūsų kolonoje buvo 800 kacetininkų, o iš viso tokios buvo 3 ar 4 kolonos. Mūsų koloną buvo apsupę kokie 200 esesmanų su šunimis. Buvo ir moterų esesmanų. Iki Dancigo pavėžėjo siaurukų traukiniu, išlaipino prie Vyslo ir per sniegą toliau varė pėsčiomis. Po 2 dienų iš kolonos beliko 400 žmonių. Kitus 400 iššaudė. Kas tik 3–4 pėdas atsilikdavo, tą nušaudavo. Ypač pasižymėjo šaudant esesininkė moteris. Keletą sykų buvo riesta ir mums. Vos galingu paeiti kun. J. Lipniūnas. Mes silpnuosius bandėm nešti, vilkti, tempti. Atsiradavom jau visai prie kolonos galo. ...O šunys loja arba drasko, sužaloja, irgi blogai... Valgyt davė tik 1 duonos riekelę per dieną. Kai liko pusė kolonos, pusę esesininkų atskyrė ir išvarė į frontą. Tada likusieji pagalvojo, kad ir jų tas pat laukia, jeigu jie mūsų nesaugos. Todėl leido pasidaryt roges, pailsėti, nebeskubėti. Leido gyventojams mus maitinti. O ten gyveno nepaprastai puikūs žmonės — kašubai. Kai jie sužinojo, kad mūsų tarpe yra kunigų (jie katalikai), leido laikyti šv. Mišias. Vienuos

namuos man teko patarnauti kun. J. Lipniūnui (jis iš Lietuvos buvo gavęs plotkelių). Slapta laikydavom Mišias ir Stutthofe. Kun. Lipniūnas nešė visą bagažą maldaknygių, kuriuos buvo baisiai sunkios. Aš pamaciau ir paklausiau... Mes nešėmės duoną, o jis — tas maldaknyges. Buvo visai nutokios. Tada mes jas perėmėm. Pasiekėm Gansas stovyklą. Čia apsupo rusai. 2 savaites prabuvom apsuptyje. Pradėjo varyti atgal į Stutthofą. Nebe- pajėgė eiti B. Sruoga. Mes jį apdėjom šiaudais ir palikom netoli Slupsko. Paskui patys nutarėm toliau neiti, nes esesmanai galėjo sušaudyti. Pasiekė Pucko miestelį buvome jau taip išvargę, kad nutarėm rizikuoti gyvybe ir iš varomos kolonos pabėgti. Pirmą sargybinius cigaretes pasiumėm kun. Ylą pas kleboną. Šis labai drebėdamas sutiko mus paslepti. Naktį, kai esesmanai, išgirdę šūvis, pakėlė žygiuoti, mūsų koks 16 pasilikom. Nuėjom į bažnyčią, kun. Ylą ir Lipniūnas laikė Mišias. Klebonas nubėgo į kleboniją, nes bijojo būti su mumis.

Atsidūrėm užfrontėje. Lenkai paėmė valdžią. Kad rusai nepaimtų į frontą, įsteigėm ligoninę (su mumis buvo pasilikęs latvis gydytojas), nes turėjom savų ligoniu. Sudarėm administraciją, prisidėjo lenkų daktarai. Kadangi buvo sergantieji šiltine, aš, kaip inžinierius, padariau krosnį užte-

lėms naikinti. Visą Pucko miestelį apvalėm. Taigi, turėjom darbą. Ten išbuvau metus. Kai NKVD suėmė Buragą, kuris buvo dirbęs Vilniaus savivaldybėje, ir pradėjo ieškoti manęs, pasitraukiau į Dancigą, o 1946 m. perėjau Vakarų sieną ir atsidūriau Vokietijoje, — baigė pasakojimą Pilypas Narutis.

Atrodo, kad XIX amžiaus pasipriešinimo dalyviams buvo lengviau. Vargu, ar tie šakėmis ginkluoti žmonės paliko kokius dokumentus, užteko dalyvių paliudijimo, kad jų pasipriešinimas būtų įtrauktas į rašytinę tautos istoriją. Galimas dalykas, kada nors ir Sausio 13-osios nakties dalyviams reikės įrodinėti, jog jie nebuvo vien žiopliū minia ir rizikavo savo gyvybėmis. Iš tiesų, juk Sausio 13-ąją žuvo tik 14; 1941–ųjų sukilime

žuvo 2,000 organizuotų sukilėlių (A. Damušio duomenimis). Kaune, Ramybės parke, buvusių sukilėlių kapinių (kurias sunaikino sovietai) vietoje iškalto 162 žuvusių pavardės (apie 50 žuvusių yra palaidota ir Kauno apylinkių kapinėse). Ką tai reiškia prieš milijonus žuvusių konclageriuose ir tremtyje? Abejojančių kitų nuopelnais visada buvo ir bus, bet būtų teisinga, jeigu kas nors rastų formulę, kurios negalėtų paneigti joks skeptikas, apie tai, jog lietuvis yra karys, kuris visada nesigailėdamas savęs gynė gimtąją žemę. Ir tik todėl Lietuva sugebėjo į Europos istoriją įsirašyti kaip nepalaužiamą. O juk artimiausiu kaimynai latviai ir estai pirmą kartą savo valstybę sukūrė tik XX a.

Audronė V. Škiudaitė

Milžiniško darbo pabaigtuvių vainikas

Tegu skaitytojai man atleiskia, kad aš šia proga pakartosiu tai, ką jau kitomis progomis esu rašęs.

Per 60 metų darbo kalbos baruose esu visiškai išitikinęs, kad lietuvių tautos didžiausias ir brangiausias turas yra lietuvių kalba.

O lietuvių kalbos svarbiausias ir didžiausias sandėlis, svirnas, aruodas, rinkinys yra didysis akademinis *Lietuvių kalbos žodynas (LKŽ)*. Šią vasarą išleistas paskutinis šio

žodyno XX tomas! Tai ir yra šio milžiniško darbo pabaigtuvių vainikas.

Iš tikrųjų pats darbas — rinkti žodžius šiam žodynui — prasidėjo lygiai prieš 100 metų, kai jaunas studentas Kaziuks Boga pradėjo lape-liuos užrašinėti žodžius.

O pats pirmasis *LKŽ* sąsiuvinys, redaguotas profesoriaus Kazimiero Būgos pasirodė prieš 78 metus — 1924 metais.

Nukelta į 4 psl.

Daina Pakalniškienė, „Best Art Shop/Gallery“ steigėja, savininkė, širdis, Kauno „Lango“ galerijoje.

Internetinė ir saloninė galerija

Jau kelti metai, kai „Draugo“ puslapiuose kartas nuo karto pasirodo keturkampės formos skelbimas apie „BestArtShop“. Pradžioje manėme, kad tai internetinė galerija, kuri padeda išigyti meną iš Lietuvos. Nuo 2001 m. spalio mėnesio, 4 East Jefferson Street, Naperville, Illinois (30 mylių į vakarus nuo Čikagos) iš internetinės galerijos išaugo „Best Art Shop/Gallery“. Joje yra ne tik tai, kas rodoma kompiuteryje, paspaudus www.Bestartshop.com, bet ir daugiau: šalia lietuvių dailininkų tapybos ir grafikos, iš Lietuvos keramikos, stiklo, medžio, odos ir gintaro darbų, yra ir amerikiečių meistrų darbai, įskaitant ir juvelyrą.

„Draugo“ skelbimuose sužinojome, kad „BestArtShop/Gallery“ jau vyko gintaro paroda ir batikos dailininkės Irenos Šaparnienės darbų paroda — tačiau, yra daug daugiau ką papasakoti, negu tai, kas parašyta kvadratuose.

„BestArtShop/Gallery“ steigėja, savininkė ir širdis — Amerikoje gimusi Daina Skruodytė Pakalniškienė sutiko supažindinti „Draugo“ skaitytojus su jos nemažu užmoju, atsakydama į porą klausimų.

— Papasakok, Daina, iš kur ir kaip kilo mintis įsteigti internetinę galeriją?

— Aš mokiausi Čikagos Meno institute. Tuo metu dažnai pagalvodavau, kad savo išsilavinimą norėčiau panaudoti, užmezgant ryšį su Lietuva — padėti ten gyvenantiems menininkams, bet nežinojau ko kiu būdu. Aš mokiausi grafikos fakultete, kai tik pradėjo kurtis internetas. Mane tai labai domino. Kilo mintis, kad, tuo pasinaudojant, būtų galima supažindinti visą pasaulį su Lietuvos kūryba.

— O kaip tą mintį įvykdei? Kokiom techninėm

priemonėm reikėjo pasinaudoti?

— Man užtruko apie 6 mėnesius pačiai sukurti ir suprojektuoti internetinį puslapį (galerijos „website“). Per metus užmezgiau ryšius su įvairiais dailininkais, susitarčiau su bankais, persiuntimais, kompiuteriniu tinklu. Nuo 1999 m. vasaros, kas trys mėnesiai skrendu į Lietuvą. Ten vis ieškau naujų talentų. Kiekvieno dailininko darbą dokumentuoju. Nufotografavusi autoriui duodu nuotraukos kopiją. Jis pasirašo sutartį, kad sutinka parduoti savo darbą per mano galeriją. Aš įteikiu savo asistentų Lietuvoje telefono ir elektroninio pašto numerius, kad, reikalingi esant, galėtų su manimi susisiekti. Šiuo metu esu pasamdžiusi dvi padėjėjas. Mes turime Lietuvoje savo kompiuterį ir skaitmeninį („digital“) foto aparatą, kad galėtumėm fotografuoti darbus internetui.

Internetinei galerijai sekmingai veikiant 2001 m. vasarą, Daina pajuto, kad jos projektas pradėjo nebetilpti valgomajam kambaryje, kur laikė visus darbus, todėl nusprendė išsinuomoti patal-

Dalia Pakalniškienė savo galerijoje, Naperville, Illinois.

Rambyno kalno knyga grįžta namo

Liepos 13 d. Tauragės apskrities centrinėje bibliotekoje susirinkusiems tauragiškiams buvo iškilmingai pristatyta Amžinoji Rambyno kalno knyga.

Įdomus šios nepaprastos knygos kelias. Jos originalas buvo išleistas vieninteliu egzemplioriumi 1928 metais Klaipėdos „Ryto“ spaustuvelyje ir Lietuvos nepriklausomybės dešimtmečio proga padovanotas Mažosios Lietuvos patriarchoi Martynui Jankui, tuomet gyvenusiam Bitėnuose (dabar Tauragės apskritis, Pagėgių savivaldybė). Tada pirmasis knygoje pasirašė Vydūnas (Vilius Storosta), kurio palaikai šiandien ilsisi irgi Bitėnų kapinėse, čia sugrįžę po ilgai trukusios kelionės į Tėvynę.

1933 metais Martynas Jankus iš Bitėnų persikėlė į Kauną, kartu išsiveždamas ir šią knygą, kurią per Antrojo pasaulinio karo audras ir neramumus išsaugojo kauniečių Šarauskų šeima. Iki 1939 m. knygoje jau buvo prirašyta 90 lapų. Po to, bene 1946 metais, Šarauskai ją perdavė Lietuvos nacionalinei Martyno Mažvydo bibliotekai Vilniuje.

Dabar knygos kopiją ir tarsi tęsinį sumanė grąžinti Bitėnų muziejui verslininkas iš Pagėgių — Ricardas Savickas ir jo žmona Gedminė, kurie ir finansavo šį projektą. Sumanyta parėmė Pagėgių savivaldybė, o ji įgyvendino dailininkė Dalia Marija Šauliauskaitė.

Ir štai Amžinoji Rambyno

kalno knyga, t.y. jos kopija, guli ant stalo Tauragėje ir atrodo labai įspūdingai: ji sveria beveik 20 kilogramų, o su dėže, kurioje gabenama, — bemaž 30 kilogramų. Išlydėta į Bitėnus po pristatymo Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje Vilniuje, pakeliui pristatyta Kaune, štai ji jau Tauragėje, o iš čia Bitėnai beveik ranka pasiekiami — tik pusvalandis kelio automobiliu.

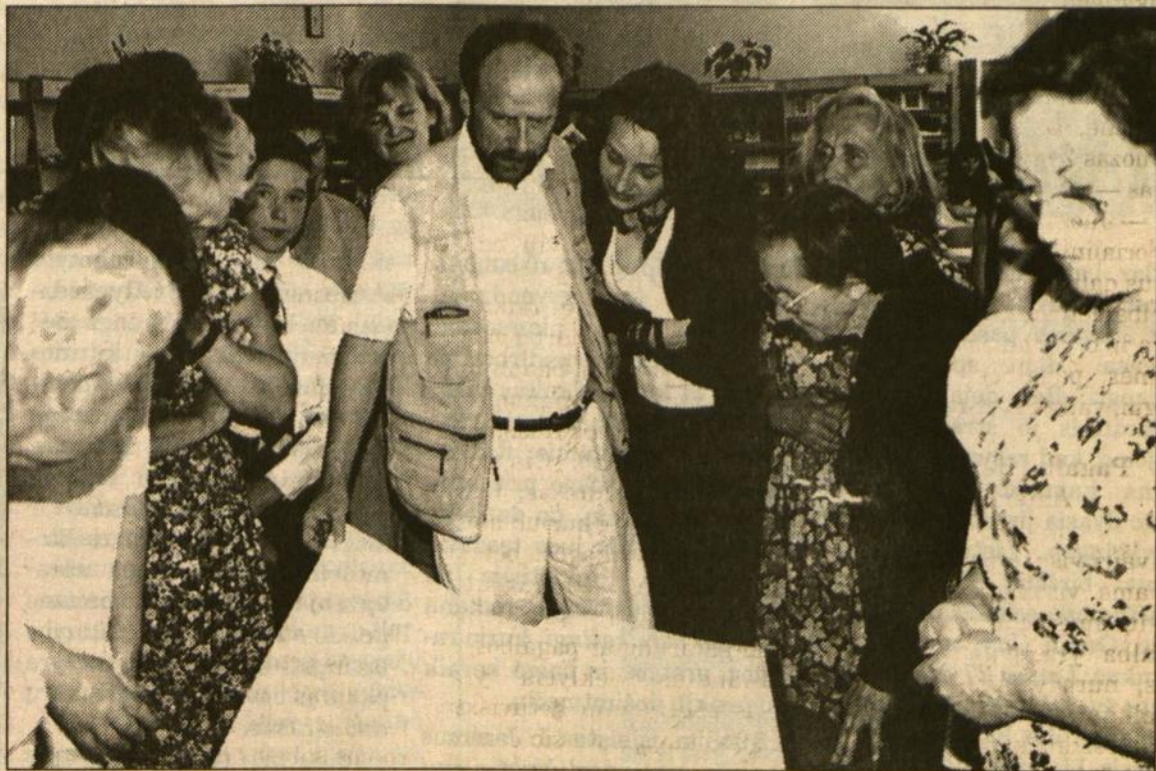
Išspūdinga ir knygos palyda: kaip didžiausią šventenybę vertia pirmuosius knygos lapus ir skaito įrašus joje bibliotekos darbuotojas Vytautas Gocentas; pirmąjį įrašą Tauragėje susirinkusiųjų vardu knygoje palieka Tauragės rajono savivaldybės mero pavaduotojas Sigitas Kancevičius knyga, kaip ir dera, lydi iki pat Rambyno ir mecenatas Ricardas Savickas, ir Pagėgių savivaldybės vicemeras Kęstas Komskis, ir, žinoma, pati dailininkė Dalia Marija Šauliauskaitė, prikėlusią šią knygą antram gyvenimui. Puikų foną knygos pristatymui Tauragėje sudarė tauragiškės muzikos mokytojos Daivos Nevevionienės sūnų Mindaugo ir Raimundo muzikavimas.

Taigi šios knygos, grįžtančios į Bitėnus beveik po 70 metų, pristatymas — neeilinis įvykis. Apie tai kalbėjo ir Eugenijus Skipitis, Bitėnų regioninio parko darbuotojas, kartu su žmona Giedre šiandien besirūpinantis ir Martyno Jankaus muziejumi, ir kiti, knygą lydintys atgal, į namus — į

Amžinoji Rambyno kalno knyga pristatyta Tauragėje 2002 m. liepos 13 d.

Benjamino Pociaus nuotrauka.

Vytautas Gocentas (viduryje) verčia Amžinosios Rambyno kalno knygos lapus.

Benjamino Pociaus nuotrauka.

Bitėnus.

Visi šie žmonės, ryžęsi tokiu prasmingam žingsniui, turi viltį, kad kažkas, kas gy-

vens po mūsų visų, tęs šią gražią tradiciją ir kad tokiu būdu Amžinoji Rambyno kalno knyga iš tikrųjų bus amži-

nai gyva Mažosios ir Didžiosios Lietuvos susijungimo liudininkė.

Zenona Jurevičiūtė

Pabaigtuvių vainikas...

Atkelta iš 3 psl.

Per tuos 78 metus (1924–2002) LKŽ perėjo tikras kalvarijas, o rusų okupacijos metais Maskva LKŽ visaip kančino; per tuos 50 okupacijos metų buvo išleista tik 13 tomų. Po 1990 metų LKŽ leidimas šoktelėjo į priekį, ir per tuos 12 metų (1990–2002) buvo išleisti puikūs 7 tomai (XIV–XX). Maskvos prievarta grūdamas šlamštas buvo išmestas, ir LKŽ sugrįžo visi lietuvių rašytojai.

Dabar trumpai apibūdinsime viso to neišmatuojamo darbo pabaigtuvių vainiką — LKŽ XX tomą.

LKŽ XX tomas turi XXIII ir 1,158 puslapius. Jis apima visus lietuvių alfabeto Ž raidės žodžius. Jų čia apytikriai yra apie 12,000.

Kai kuriems žodžiams skirta daug puslapių: pvz., žemė — 30 puslapių, žmogus — 18

ŠIO ŠEŠTADIENINIO PRIEDO PUSLAPIUOSE:

Didžiojo Lietuvių kalbos žodyno leidyba pagaliau užbaigta — 1 psl.

Pilypas Narutis, pagerbtas Vyčio Kryžiumi, prisimena sovietų ir nacių okupacijos žiaurumą, o poetė Wisława Szymborka — 2001 m. rugsėjo 11 tragediją New Yorke — 2 psl.

Nors jų žingsniai jau nutilo, bet kūrybinis palikimas — kartų kartoms: rašytojo Jurgio Jankaus ir kalbininko Antano Salio įnašas į lietuvių kultūros lobyną — 3 psl.

Daina naujovišku būdu garsina lietuvių menininkų kūrybą; ši knyga savo kelionę namo pradėjo 1928 metais ir netrukus baigs... — 4 psl.

puslapių ir pan. O prie žemės rasime net 7 puslapius gražių posakių, idiomų. Pvz., žemę nuarti nosimi „pagrūti“; žemė traukia „arti mirtis“ ir t.t.

XX LKŽ tomą redagavo redakcinė komisija: Irena Ermantytė, Ona Kazukauskaitė, Jonas Paulauskas, Ritutė Petronienė, Angelė Viltutytė, Vytautas Vitkauskas. Vyr. red. — Vytautas Vitkauskas.

Gale šio tomo (1,154–1,158) yra trys įdomūs sąrašai: keli šimtai pavardžių tų žodžių rinkėjų, kurie LKŽ yra surinkę daugiau negu 100 žodžių; keliasdešimt kalbininkų — žodynininkų, kurie LKŽ tekstus rašė ir 23 kalbininkai, kurie per tuos 78 metus yra buvę vyr. LKŽ redaktoriai.

Sveikiname visus LKŽ redaktorius, bendradarbius ir visus kantriuosius žodžių rinkėjus visoje Lietuvoje!

Kai jau dabar turime 20 didelių LKŽ tomų, tuojau kyla klausimas: ką daryti su I–XIII tomais? Kaip jau minėjau, šiuose okupacijos metais išleistuose tomuose nemažai bolševikų prigrūsto šlamšto, kerėpliškos citatos iš Markso, Engelson, Lenino, Stalino, Brežnevo... Be to, nemažai pririnkta ir pačių lietuvių partijos įgrūstų citatų. Čia ir išsiskiria dvi nuomonės: vieni sako — tebūnie taip, kaip yra. Tai gal ir bus aki-vaizdas okupacijos ženklai. Kiti gi galvoja taip: joks padorus žodynas tokių kalbos šiukšlių negali turėti: reikia tuos 13 tomų iš naujo perredaguoti ir iš naujo išleisti. Bet tai jau vėl didžiulis darbas! Ir labai brangus darbas!

Gal ateityje Lietuvos kalbininkai ir vyriausybė šį sunkų klausimą kaip nors išspręs. Tuo tarpu gal tik turime džiaugtis LKŽ pilnatve.

Kadangi ne kiekvienam kalbos aistrauliui yra prieinami visi 20 LKŽ tomų, tai aš siūlyčiau dar išleisti bent tris populiarias, pigias knygeles, pasinaudojant LKŽ turtais:

1. Lietuvių kalbos idiomų žodynelį (idiomų LKŽ būtų apie 10,000)

2. Lietuvių kalbos patarlių ir priežodžių žodynelį.

3. Lietuvių kalbos palyginių žodynėlį.

Tai būtų LKŽ sukaupytų kalbos turtų platesnis pasiskleidimas visoje Lietuvoje. Šios knygelės turėtų būti tokios pigios, kad jas galėtų nusipirkti ir studentai, ir vyr. kla-

sių moksleiviai.

Čia dar norisi pastebėti, kad šie lietuvių kalbos turtai buvo surinkti pačiu laiku. Lietuvių kalba yra kaimo, sodžiaus, ūkininkų, žemdirbių kalba. O dabar jau 70 proc. lietuvių gyvena miestuose bei miesteliuose ir jų kalba vystosi „ant bruko“...

O visi 20 didelių LKŽ tomų dar kvepia ir alsuoja žemės, laukų, pievų, ūkininkų, žemdirbių gyvenimu ir jo puošmenomis.

To didžiulio turto — 20 LKŽ tomų — jau niekas niekad iš lietuvių tautos negalės išplėsti.

Antanas Klimas

Cleveland simfoninis orkestras su nauju dirigentu

2002–2003 metų muzikos sezoną bent keli didieji Amerikos simfoniniai orkestrai (New York, Boston, San Francisco) pradės su naujais dirigentais. Jų tarpe ir Cleveland orkestras.

Per paskutinius 17 muzikos sezonų Cleveland orkestrui vadovavęs Jahja Ling, iš eilų pareigų pasitraukia. (J. Ling lygiagrečiai ėjo ir Florida valstijos orkestro muzikos direktoriaus pareigas. Su tuo orkestru jis taip pat sutarties nebeatnaujo). Cleveland orkestro vadovybė maestro Jahja Ling, kaip ilgiausiai su tuo orkestru ištarnavusį, išskirtinai pagerbdama, jam suteikė Dirigento laureato titulą.

J. Ling diriguojant, Cleveland orkestras buvo išgirstas visose pagrindinėse Amerikos, o taip pat ir kitų kraštų, koncertų salėse.

J. Ling pastaruosius 3 vasaros sezonus vadovavo plačiai žinomam, Cleveland mieste vykstančiam, „Blossom“ festivaliui. Jis nuo 1990 metų viena vasaros vakarą Cleveland

visuomenei padovanoja koncertą. Į tą koncertą įėjimas būna nemokamas. Jame apsilanko apie 85,000 muzikos klausytojų.

Cleveland orkestras savo amžių pradėjo skaičiuoti 1918 m. Pradžioje koncertai vykdavo Grays Armory salėje, o vėliau — Cleveland Masonic Auditorium. 1931 m. orkestras persikėlė į savo namus — Severance Hall, kur ir dabar koncertuoja.

Pirmasis orkestro vadovas buvo rusų kilmės dirigentas Nikolai Socoloff. Po jo orkestrui vadovavo dirigantai: Artur Rodzinski, George Szell, Pierre Boulez, Christoph von Dohnanyi ir dabar pasitraukiantis Jahja Ling.

Naujasis Cleveland orkestro muzikos direktorius yra austrias dirigentas Franz Welsers-Moest. Jis nuo 1993 m., kaip svečias dirigentas, jau net kelis kartus yra dirigavęs Cleveland orkestrui. Muzikos sezono pradedant, Cleveland orkestras ir choras atliks Franz J. Haydn didžiulį veikalą — „The Creation“.

P. Palys